

Kőbányai János

Kertész Imre és Jób

A csoda megesett. Mégpedig olyasvalakivel, akit baráti közelségből ismerek. Aki még tizennégy-tizenöt éve, amikor megismerkedtünk (ő annyi idős volt, mint én most), még annyira sem volt (el)ismert író, mint – akkor – én. Azaz a magyar társadalmi és szellemi létezés legkülső körén kívül keringett, és most, kevéssel ezután, a világ számára nemcsak hogy az egyik leg(el)ismertebb magyarrá – s minden bizonnyal a leg(el)ismertebb magyar íróvá – vált, de egy csapásra azzá a leg(el)ismertebb magyar íróvá, aki Janus Pannonius óta valaha is alkotott.

Ha ez igaz, akkor minden megtörténhet. Még az is, hogy „az élet szép”. [...]

*

„Nem mese ez, gyermek.”
De igen.

*

Az elkésettség szégyenében és ugyanakkor belátásának édes feloldódásában felmerül az a kérdés is, vajon szükségszerű volt-e, hogy ez az igazság – Kertész Imre, vagy amivel oly összeforrottan egy: a *Sorstalanság* igazsága – befogadást, megbecsülést nyerjen a világban, mégpedig a legnagyobbat, amit ezen a földön egy ilyen teljesítményért oszthatnak. Nem. Az igazság a legritkább esetben érvényesül, vagy ha mégis, a legritkább esetben úgy, hogy látszik is és nyilvánvaló lesz; hű és következetes képviselőivel pedig a legritkább esetben fordul elő az, ami a mesehősökkel igen, vagyis ahogy írva van: „az Úr jobban megáldá Jób életének a végét, mint kezdetét”.

Ezért ez a díj kívül esik az összes eddigi Nobel-díj-jelenségen – erről ugyan a derék stockholmi akadémikusok nem tudnak, de nem baj, nem ez a dolguk –, mert ezúttal nem egy irodalmi teljesítmény igazságára, visszaigazolására adták a díjat, nem valami földi versengés eldöntésében vettek részt „nem tudják, de teszik alapon”, és nem is az Auschwitz áldozatai előtt bemutatott posztumusz

főhajtásra (sokan szeretik ezt így felfogni, s ezzel kikapcsolni azt, ami csak Kertész Imréhez, vagyis az ő Jób-történetéhez fűződik), hanem egy magatartás, egy a teljesítménytől is független, önmagához hűség, „a semmi ágán” függő, absztrakt önmaga-levés legitimálását tüzeni a jutalom. Ilyesmi pedig általában a mesék és az álmok világában szokott érvényesülni. Hiszen ugyanezzel az erővel Kertész Imre és műve ott maradhatott volna a visszautasítás, a kudarc porában és a feledésben – fetrengve, mint Jób a története korábbi szakaszában –, ahol ismereteink szerint az efféle történet az életben be szokott fejeződni. (Hiszem, hogy vannak ilyen életutak és művek, s közülük majd fel is bukkan egy-kettő.) Méghozzá abban a visszaigazolatlanul magányos keserűségben, amely általában azoknak jut ki, akik szembenéztek a meg is válaszolt kétellyel: „Ki adhat tisztát a tisztátalanból? Senki.” Ahogy csak a mesében, és csak a legszebb, a legigazabb mesében, amelyet a „történelem”, az egyetemes emberi történet „szelleme” kiszenvedett magából – happy enddel. Mert csak ott végződik azzal a történet, hogy „azután eltávolítá Isten Jóbról a csapást, miután imádkozott vala az Ő barátaiért, és kétszeresen visszaadd az Úr Jóbnek mindazt, amije volt”.

Akik ismerik (és ismerték) Kertész Imrét vagy a saját korukat, a saját Magyarországot – s benne netán saját magukat (ez lenne a döntő) –, s most csatlakoznak az ünneplő kórushoz, azoknak el kell ismerniük, nagyobb esély volt arra – ezt is példázza a csodaszamba menő happy end Kertész Imre életútján, amelyet a maga igazi, emberi (Jóbéhoz hasonló) részéről le is zárt *A kudarc*¹ –, hogy erről a tapasztalatról, a világnak erről az ismeretéről, nézetéről, valamint a gyémántkemény törekenységű és sebezhetőségű individuum fölépítésének példájáról a többi ember ne tudjon meg semmit. Hogy azt ne ismerje meg, mint most megismertem elkésett szégyenben és ujjongó felfedezésben, hanem rejtse el, vagy inkább maszatolja, dörgölje szét valamilyen töredékes, vékony, felületes tudomásul vétellé. Ezért is megvilágító az a tény, hogy igenis, megjelent a *Sorstalanság*, nem is egyszer, és mégsem történt semmi. A *Sorstalanság* megjelenését és sorsta-